

De structuur van families verandert als gevolg van demografische ontwikkelingen, maar niet zo dramatisch als vaak wordt aangenomen. Dat blijkt uit gegevens die zijn verzameld in het kader van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS). In de periode 2002-2004 werden duizenden respondenten gevraagd naar kenmerken van hun familiebanden. In deze speciale aflevering van Demos wordt in zes artikelen ingegaan op de familiestructuur, geografische afstand tussen familieleden, contacten tussen ouders en volwassen kinderen, steun aan familieleden, acceptatie binnen de familie en solidariteit binnen autochtone en allochtone families.

Foto: Wim de Jonge

demodata

Aan het hoofdonderzoek deden meer dan 160 interviewers mee. Zij interviewden de 9.700 hoofdrespondenten meestal thuis. De interviewers gingen het hele land door: ook de Waddeneilanden werden door hen bezocht! Een interview duurde gemiddeld 1 uur en 14 minuten. De lengte was afhankelijk van de omvang van de familie en hoe ingewikkeld deze was. Het aantal familieleden dat daarnaast een schriftelijke vragenlijst invulde bedraagt ruim 13.000. De vragenlijsten zijn over de hele wereld gegaan. Teruggekomen zijn vragenlijsten uit onder meer België, Duitsland, de Verenigde Staten, Canada, Nieuw Zeeland en Zuid-Afrika.

Soms werden mensen meerdere malen benaderd: als hoofdrespondent en als familielid voor een andere hoofdrespondent.

De hoofdrespondenten hadden maximaal 11 kinderen, 22 broers/zussen (inclusief half- en stief-) en 30 kleinkinderen.

De westerse, geïndustrialiseerde landen hebben de afgelopen decennia opvallende demografische veranderingen doorgemaakt. Denk aan verlenging van de levensduur, uitstel van huwelijksvorming en ouderschap, afname van het kindertal en een toenemende instabiliteit van partnerrelaties. Al deze veranderingen hebben gevolgen voor de familiestructuur. Familienetwerken worden gevormd door demografisch gedrag van individuen in opeenvolgende generaties. Verwanten ontstaan door huwelijken en geboortes en gaan verloren door scheidingen en overlijden.

Om na te gaan hoe familienetwerken er tegenwoordig uitzien, wordt gebruik gemaakt van surveygegevens die zijn verzameld in het kader van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS). Willen we familienetwerken beschrijven, dan voldoen demografische statistieken namelijk niet. Een eerste reden is dat standaard demografische metingen op individuen zijn gebaseerd, hetgeen analyses van opeenvolgende generaties of clustering binnen families niet mogelijk maakt. Een tweede reden is dat de gecombineerde effecten van demografische trends niet op voorhand helder zijn. De tegengestelde effecten van daling van sterfte en uitstel van ouderschap dienen als voorbeeld. Enerzijds houdt de verlenging van de levensduur in dat oudere familieleden langer in leven zijn, hetgeen suggereert dat drie, vier of zelfs vijf generaties tegelijk in leven zijn. Anderzijds betekent de latere leeftijd waar-

op mensen kinderen krijgen dat de afstand tussen generaties (in jaren gezien) relatief groot is, hetgeen inhoudt dat er juist een lagere kans is dat meer generaties tegelijk in leven zijn. Een derde reden is dat demografische statistieken zijn gebaseerd op registergegevens. Deze bevatten geen informatie over zogenaamde 'nieuwe' vormen van partnerschap en ouderschap. Veranderingen in sterfte- en geboortepatronen hebben gevolgen voor de zogenaamde generatiestructuur van familienetwerken, waarmee wordt bedoeld hoeveel generaties in één familie naast elkaar bestaan en hoever de generaties uit elkaar liggen. Veranderende huwelijkspatronen zijn zichtbaar in verschillende vormen van partnerschap, scheiding en stiefrelaties.

Generatiestructuur

De aandacht voor families als generatiestructuren is relatief nieuw. Sociale wetenschappers zijn geneigd om naar partnerrelaties of naar ouder-kindrelaties in afzondering te kijken, niet als ingebed in een meer-generatiestructuur.

Door naar de generatiestructuur te kijken wordt in de eerste plaats meer inzicht verkregen in de wijze waarop familierollen worden vervuld. Hoe mensen zich binnen de familie gedragen, als ouders bijvoorbeeld, wordt beïnvloed door eerdere generaties (zolang zij in leven zijn blijft jij het kind van je ouders, ook als je zelf al kinderen hebt) en door latere generaties, de aanwezigheid van kinderen en kleinkinderen. Ook wordt de relatie die we met onze ouders hebben beïnvloed door onze banden met onze kinderen en kleinkinderen.

Ten tweede is de plaats die iemand in een familie inneemt, of hij of zij tot de oudste of tot de jongste generatie behoort, medebepalend voor de manier waarop die persoon in het leven staat. De aanwezigheid van een oudere generatie geeft een bepaalde zekerheid: de wetenschap dat ouders bijstand zullen verlenen mocht zich een crisis voordoen. Het is aannemelijk dat jongvolwassenen bij keuzes rond kinderen krijgen en wonen rekening houden met het inkomen of de gezondheid van hun ouders.

Ten derde is het vanuit maatschappelijk oogpunt relevant om naar familiegeneraties te kijken. Binnen families gaan mensen van verschillende leeftijden met elkaar om, mensen die hun wortels hebben in verschillende historische periodes. De familie is daarin tamelijk uniek. Onze samenleving is zodanig ingericht dat contacten tussen ouderen en jongeren worden be-

moeilijk. Mensen brengen een groot deel van hun tijd door met uitsluitend leeftijdsgenoten. Uit klassiek sociologische studies weten we dat dit ideale condities zijn voor het ontstaan en laten voortbestaan van stereotype ideeën en opvattingen.

Meergeneratiefamilies in kaart gebracht

Tabel 1 toont het aantal generaties waaruit de familienetwerken van Nederlanders zijn opgebouwd. In Nederland zijn driegeneratiefamilies de norm. Een driegeneratiefamilie houdt in dat ten minste één grootouder en ten minste één kleinkind in leven zijn. Ruim 60 procent van de 18-79-jarigen maakt deel uit van een familie die uit drie generaties bestaat. Veel minder mensen maken deel uit van twee-, vier- en vijfgeneratiefamilies. Het gaat daarbij om respectievelijk 24, tien en minder dan één procent. Vier procent behoort tot een familie met uitsluitend mensen van dezelfde generatie; ze hebben geen familie boven of onder zich. Zoals blijkt uit figuur 1 neemt de kans dat iemand deel uitmaakt van een één-generatiefamilie toe met de leeftijd (zie figuur 1). Dat minder mensen deel uitmaken van vier- en vijfgeneratiefamilies heeft te maken met het feit dat Nederlandse vrouwen op betrekkelijk late leeftijd hun eerste kind krijgen. Als gevolg daarvan is de leeftijds kloof tussen de generaties relatief groot. Aanvullend biedt het NKPS-onderzoeksmateriaal de mogelijkheid om de generatieonele positie van mensen in kaart te brengen. Uit de resultaten blijkt dat 29 procent tot de oudste familiegeneratie behoort, 39 procent zich in een middenpositie bevindt, 27 procent tot de jongste generatie behoort, en, zoals eerder is beschreven, vier procent geen familie boven of onder zich heeft. Twee procent blijkt niet te weten of ze familieleden boven of onder zich hebben.

Huwelijk is meest gebruikelijke vorm van samenleven

Behalve veranderingen in sterfte- en geboortepatronen dragen veranderende huwelijkspatronen bij aan veranderingen in familienetwerken. De samenstelling van families wordt complexer doordat er meer wordt gescheiden, meer mensen voor de tweede of derde keer trouwen en meer mensen ongehuwd samenwonen (van zowel heteroseksuele als homoseksuele stellen). Zoals tabel 2 laat zien is het huwelijk de meest gebruikelijke vorm van samenleven met een partner, vooral voor mensen van middelbare leeftijd. Van alle 18-79 jarigen woont 57 procent met een huwelijkspartner en woont 12 procent ongehuwd samen. De laatste relatievorm is vooral populair in de jongere leeftijdsgroepen. Niet alle gehuwden blijken met hun huwelijkspartner samen te leven. De redenen hiervoor zijn divers: de echtgenoot verblijft in een tehuis, mensen beschouwen zichzelf als alleenstaand of wonen met een andere partner dan hun echtgenoot. Gehuwden die niet met hun huwelijkspartner samenleven vormen één procent van alle 18-79 jarigen. Van de 31 procent die zonder partner woont heeft zeven procent een zogenaamde Living Apart Together relatie (LAT), dat wil zeggen een partner die op een ander adres woont, is 12 procent na een scheiding of

Tabel 1. Respondenten naar aantal generaties familienetwerk en leeftijd

Aantal generaties	Leeftijd						Allen
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	
	%						
Een	0,5	1,0	3,0	7,7	7,0	13,2	4,2
Twee	21,5	25,1	27,1	31,6	18,5	6,9	23,6
Drie	67,1	54,0	62,8	47,4	63,3	77,8	60,3
Vier	8,5	18,0	5,4	11,7	10,2	0,9	10,1
Vijf	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Weet niet	2,4	2,0	1,6	1,6	1,0	1,3	1,7

Tabel 2. Partnerstatus naar leeftijd

	Leeftijd						Allen
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	
	%						
Gehuwd, woont met echtgenoot	13,9	58,5	71,2	75,0	73,4	55,3	56,7
Gehuwd, woont niet met echtgenoot	0,4	0,7	1,0	0,8	0,4	0,9	0,7
Ongehuwd, woont met partner	22,2	19,6	9,6	4,8	3,1	2,0	12,0
Ongehuwd, LAT-relatie	19,6	5,2	3,8	2,8	2,2	3,4	6,8
Alleenstaand, partner in verleden	4,1	7,7	9,4	13,4	17,6	33,8	11,7
Alleenstaand, nooit partner gehad	39,7	8,3	5,0	3,2	3,2	4,5	12,0

het overlijden van de partner alleen komen te staan en heeft eveneens 12 procent nooit met een partner samengeleefd. De meeste mensen die nu alleenstaand zijn, maar die in het verleden wel met een partner samenleefden, zijn te vinden onder in de oudste leeftijdsgroep. De meeste mensen die een LAT-relatie hebben of die nooit met een partner hebben samengeleefd daarentegen zijn te vinden in de jongere leeftijdsgroepen. Een groot deel van de jongvolwassenen zal de komende jaren gaan trouwen dan wel ongehuwd gaan samenwonen.

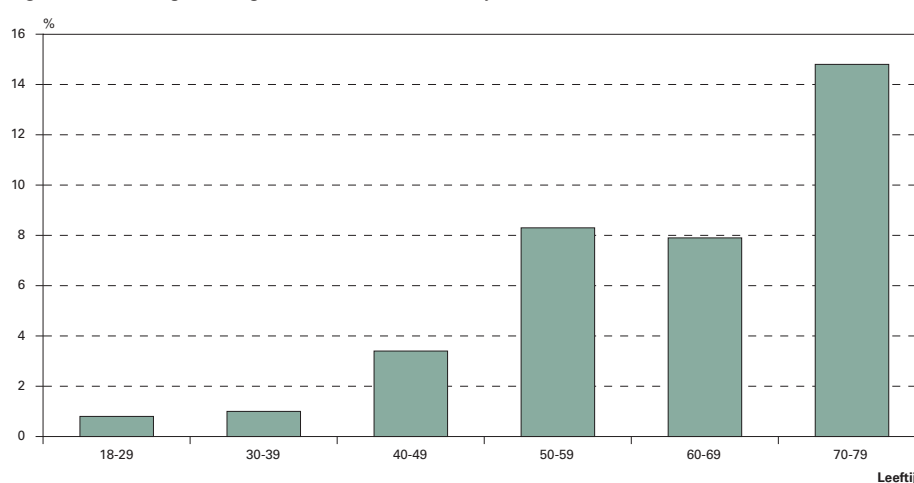
Echtscheiding

Recente schattingen van het CBS geven aan dat in Nederland één op de drie huwelijken eindigt in een scheiding. Hiermee is nog niet aangegeven hoeveel mensen ooit een scheiding meemaken. Daarvoor zijn surveygegevens nodig. De NKPS-data maken het mogelijk om een onderscheid te maken tussen zogenaamde officiële scheidingen (ontbindingen van huwelijken) en niet-officiële scheidingen (het uit elkaar gaan

Gevraagd naar de aanwezigheid van onder meer biologische ouders, kinderen en kleinkinderen wisten niet alle respondenten of hun familieleden nog in leven waren. Bij familieleden van vaderskant bleek meer twijfel dan bij die van moederskant: 0,8 procent zei niet te weten of hun vader en 0,1 procent of hun moeder nog in leven was. Ook wist 0,8 procent niet of hun grootouders van vaderskant en 0,5 procent niet of hun grootouders van moederskant nog in leven waren.

Figuur 1. Percentage in één-generatiefamilie, naar leeftijd

Foto's: Wim de Jonge

demodata

Onder Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen is Oud en Nieuw het meest populaire feest van de decembermaand. De helft van de groep Turken en Marokkanen en 85 procent van de Surinamers en Antillianen vierde de jaarwisseling 2003-2004. Verder viert 85 procent van de Surinamers en Antillianen het kerstfeest en ongeveer 45 procent ook Sinterklaas. Sinterklaas blijkt in alle gevallen, ook bij allochtonen, een feest voor gezinnen met jongere kinderen. De tweede generatie viert de decemberfeesten in ruimere mate dan de eerste generatie. Als door allochtonen één van de feesten wordt gevierd dan gebeurt dit overwegend in aanwezigheid van familieleden van buiten het eigen gezin. Zo luidt 78 procent van de Surinamers het nieuwe jaar samen met familieleden in.

van ongehuwd samenwonenden). Van alle 18-79 jarigen blijkt 12 procent ooit een officiële scheiding te hebben meegemaakt. 11 procent ooit een niet-officiële scheiding te hebben meegemaakt. Als beide typen scheidingen worden samengenomen blijkt 21 procent ooit de beëindiging te hebben meegemaakt van de relatie met een partner met wie men samenleefde: 17 procent heeft dit één keer meegemaakt, vier procent heeft dit vaker meegemaakt. Van de ooit gehuwden heeft 21 procent ooit de beëindiging meegemaakt van de relatie met een partner met wie men samenleefde; van de ooit samenwonenden is dit 24 procent. Zoals figuur 2 laat zien, zijn officieel gescheiden vooral onder 40-69 jarigen te vinden. Binnen deze groep is 18 procent ooit officieel gescheiden. Beëindiging van de relatie met een partner met wie men ongehuwd samenleefde komt meer voor in de wat jongere leeftijdsgroepen. Zo heeft 20 procent van de 30-39 jarigen ooit een niet-officiële scheiding meegemaakt. Zowel binnen de jongste als binnen de oudste leeftijdsgroepen zijn mensen het minst officieel gescheiden. In de jongste leeftijdscategorie komt dat doordat velen nog een vaste partnerrelatie aan het opbouwen zijn, in de oudste leeftijdsgroep is het een weerspiegeling van de barrières die vroeger tegen echtscheiding bestonden. In de oudste groep is mogelijk ook sprake van selectieve overleving van gehuwden.

Uit elkaar gaan ouders en/of broers of zusters verhoogt kans op scheiding

Op basis van de NKPS-gegevens kan worden nagegaan in hoeverre echtscheiding in de familie voorkomt en in hoeverre dat vervolgens de kans op scheiding verhoogt. In hoeverre zit scheiding in de familie? In het navolgende gaat het steeds om officiële scheidingen. Bij 20 procent is een of meer broers of zussen officieel gescheiden, bij 11 procent de ouders en bij 21 procent een oom, tante, nicht, neef of grootouder.

Het vóórkomen van echtscheiding in de familie verhoogt de kans dat iemand zelf scheidt. Dat mensen met gescheiden ouders een grotere kans hebben om te scheiden dan mensen met ouders die altijd bij elkaar zijn gebleven is vaker aangetoond. Nu blijkt de kans op scheiding echter ook groter te zijn bij mensen met gescheiden broers of zussen. Interessant is evenwel dat echtscheiding in de verdere familie geen invloed lijkt te hebben op de scheidingskans.

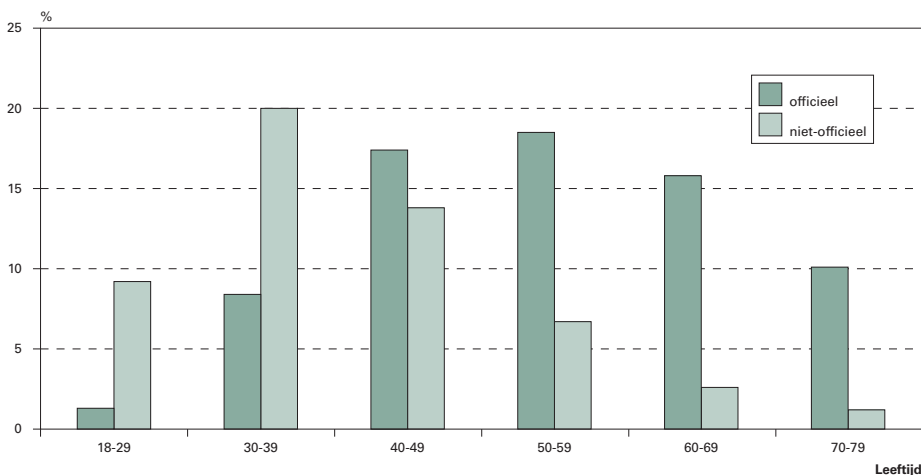
Half- en stieffamilie

Familienetwerken worden complexer door stiefrelaties: hertrouw en de aanwezigheid in een relatie van kinderen van een nieuwe partner. Daardoor wordt de familie immers uitgebreid met nieuwe ouders, grootouders, kinderen en kleinkinderen. Inzicht in de complexiteit in families kan worden verkregen door na te gaan bij hoeveel partners mensen kinderen hebben gekregen en door vervolgens de stiefrelaties in kaart te brengen.

Uit de NKPS-gegevens blijkt dat 15 procent van de 40-plussers (nog) geen kinderen heeft, dat 82 procent alleen kinderen heeft bij dezelfde partner en dat drie procent kinderen heeft bij twee of meer partners. Het betreft hier alleen biologische kinderen.

Kijken we vervolgens naar stiefrelaties dan blijkt dat 11 procent van 18-79 jarigen een stiefouder heeft, dat wil zeggen dat één of beide ouders een nieuwe relatie is aangegaan na scheiding of verzuim (zie tabel 3). In de jongste leeftijdscategorie is het aandeel met een of meer stiefouders het hoogst, namelijk 16 procent.

Figuur 2. Percentage ooit officieel of niet-officieel gescheiden, naar leeftijd

Van de 18-79 jarigen heeft zeven procent een of meer halfbroers of -zussen. Dit is inclusief overleden halfbroers en -zussen.

Het aandeel met stiefbroers of -zussen verschilt niet sterk in de onderscheiden leeftijdsgroepen. Dat is wel het geval als we kijken naar de huwelijksgeschiedenis van hun ouders. In de oudste leeftijdscategorie hebben mensen relatief vaak te maken gehad met een ouder die hertrouwde na verweuding. In de jongste leeftijdsgroep daarentegen hebben mensen relatief vaak te maken gehad met een ouder die na scheiding hertrouwde. Van de 18-79 jarigen heeft twee procent een of meer stiefbroers of -zussen. Weer zien we dat het aandeel met stiefbroers of -zussen het hoogst is in de jongste leeftijdscategorie. Van de 18-79 jarigen heeft, zoals tabel 3 laat zien, drie procent een of meer stiefkinderen. Het aandeel met stiefkinderen is het hoogst onder mensen in de leeftijdsgroep 40-69 jaar. Het betreft hier uitsluitend stiefkinderen die ooit deel hebben uitgemaakt van het huishouden van de persoon die een nieuwe relatie is aangegaan.

Tot slot

Er zijn veel onbeantwoorde vragen en er is mythevorming rond veranderingen in families. Het lukt echter niet altijd om onjuiste beelden te corrigeren omdat relevante gegevens vaak ontbreken. We zijn in staat om in grote lijnen de ontwikkelingen te schetsen rond kinderen krijgen, trouwen, echtscheiding en hertrouw, maar als het erom gaat het verhaal te vertellen van hoe die veranderingen samenkomen in de levens van mensen en families, dan staan we vaak met lege handen.

Nu we over NKPS-gegevens beschikken, kunnen we een meer gedetailleerde beschrijving geven van Nederlandse families dan voorheen mogelijk was.

Dat beeldvorming niet altijd in de pas loopt met de realiteit blijkt bijvoorbeeld uit de beschrijving op basis van de NKPS-gegevens van de generatiestructuur van families. Vaak wordt gedacht dat het normaal is dat vier- en vijfgeneratiefamilies samen in leven zijn. Dat blijkt echter niet te kloppen. De meeste volwassen Nederlanders maken deel uit van driegeratiefamilies. De generatiestructuur van families wordt immers niet alleen bepaald door de levensverwachting, maar ook door de leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen. Doordat in Nederland die leeftijd relatief hoog is, is de afstand tussen generaties relatief groot.

Familienetwerken worden complexer door ongetrouwd samenwonen, echtscheiding en hertrouw. Huwelijk en partnerschap alsmede gezins- en huishoudensrelaties worden losgekoppeld. De resultaten van het NKPS-onderzoek bevestigen dat informele partnerrelaties toenemen. Gehuwden wonen niet altijd met hun echtgenoten, terwijl ongehuwden niet altijd partnerloos zijn. Bij 20 procent van de volwassenen komen hun officiële burgerlijke staat en hun partnerstatus, dat wil zeggen de aan- of afwezigheid van een partner, niet overeen.

De ontwikkelingen zijn niet altijd zo dramatisch als vaak wordt aangenomen. Vergeleken met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk

Tabel 3. Percentage met half- en stiefamilierelaties, naar leeftijd

	Leeftijd						Allen %	Weet niet %
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79		
	%							
≥ 1 stiefouder	16,4	15,4	11,2	6,0	6,0	2,9	10,9	0,0
≥ 1 halfbroer/zus	8,2	7,2	5,9	7,8	6,3	6,1	7,1	0,0
≥ 1 stiefbroer/zus	4,5	2,9	1,9	1,1	1,4	1,3	2,4	0,0
≥ 1 stiefkind	0,7	2,0	4,7	4,6	4,7	2,8	3,1	0,0

waar de echtscheidingspercentages veel hoger zijn, is het aandeel volwassen Nederlanders dat het uiteenvallen van een partnerrelatie heeft meegemaakt niet erg hoog. Rond een op de negen volwassenen heeft ooit een officiële scheiding meegemaakt, terwijl een op de vijf een huwelijk of een samenwoningrelatie tot een einde heeft zien komen. Een op de acht heeft gescheiden ouders. Mensen die zelf of wier ouders zijn gescheiden zijn geconcentreerd in de jongere leeftijdsgroepen. Het aantal mensen van middelbare of oudere leeftijd met een geschiedenis van verbroken relaties zal in de toekomst toenemen. De meeste Nederlandse volwassenen hebben desalniettemin niet-gescheiden

Over de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS)

De gegevens in het NKPS-onderzoek zijn afkomstig van twee representatieve steekproeven uit de Nederlandse bevolking.

De eerste (de hoofdstekproef, N = ruim 9.700) is een dwarsdoorsnede van de in Nederland verblijvende bevolking in privéhuishoudens. De tweede steekproef (de migrantensteekproef, N = ruim 1.350) betreft uitsluitend mensen uit de vier grootste groepen allochtonen (Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers). De gegevens van de hoofdrespondenten zijn afkomstig van persoonlijke vraaggesprekken en schriftelijke vragenlijsten. De hoofdrespondenten waren op het tijdstip van het interview minimaal 18 en maximaal 79 jaar oud. Daarnaast is via schriftelijke vragenlijsten informatie verkregen van familieleden: de partner, maximaal twee kinderen van 15 jaar en ouder, een vader/moeder en een broer/zus van 15 jaar of ouder. Sommige van deze familieleden maakten deel uit van het huishouden van de hoofdrespondent, andere niet. De data zijn in 2002-2004 verzameld. Voor de analyses die in dit nummer worden gerapporteerd zijn uitsluitend gegevens van hoofdrespondenten gebruikt.

Bij de tweede steekproef zijn uit elke groep allochtonen ongeveer 350 personen tussen de 18 en 79 jaar ondervraagd. Dit onderzoek onder migranten maakte deel uit van het onderzoek naar Sociale Positie en Voorzieningsgebruik Allochtonen (SPVA), een samenwerking tussen het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO) van de Erasmus Universiteit Rotterdam, het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de NKPS.

Voor de uitvoering van de NKPS is financiering verkregen uit het Fonds 'Investerings Groot' van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De NKPS ontvangt ook financiële ondersteuning van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI), de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht, de Faculteit Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Tilburg.

Het NKPS-gegevensbestand is in de zomer van 2004 beschikbaar gesteld voor geïnteresseerde wetenschappelijk onderzoekers. Nadere informatie over de NKPS is te vinden op de website: www.nkps.nl.

De bijdragen in dit nummer zijn geschreven door de zes leden van het NKPS-onderzoeksteam:
 Prof. dr. P.A. (Pearl) Dykstra (projectcoördinatie) (NIDI/Universiteit Utrecht)
 Prof. dr. M. (Matthijs) Kalmijn (Universiteit van Tilburg)
 Prof. dr. G.C.M. (Trudie) Knijn (Universiteit Utrecht)
 Prof. dr. A.E. (Aafke) Komter (Universiteit Utrecht)
 Prof. dr. A.C. (Aat) Liefbroer (NIDI/VU Amsterdam)
 Prof. dr. C.H. (Clara) Mulder (Universiteit van Amsterdam)

LITERATUUR

- Dykstra, Pearl A., Matthijs Kalmijn, Trudie C.M. Knijn, Aafke E. Komter, Aart C. Liefbroer, and Clara H. Mulder (2004), Codebook of the Netherlands Kinship Panel Study, a multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, Wave 1. *NKPS Working Paper No. 1*. The Hague: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.

Sommige respondenten gaven ondanks de uitgebreide vragenlijst toch aan bepaalde zaken te missen: zo werd hierbij nogal eens de schoonfamilie genoemd, en ook huisdieren.

De oudste samenwonende familieleden binnen de NKPS zijn een hoofdrespondent van 66 met een ouder van 94.

LITERATUUR

- Allan, G., S. Hawker en G. Crow (2001), Family diversity and change in Britain and Western Europe. *Journal of Family Issues*, 22, pp. 819-837.
- Beck, U. en E. Beck-Gernsheim (2004), Families in a runaway world. In: J. Scott, J. Treas en M. Richards (red.), *The Blackwell companion to sociology of families*. Oxford VK: Blackwell, pp. 499-514.
- Cherlin, A.J. (2004), The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66, pp. 848-861.
- De Jong Gierveld, J. (2004), Remarriage, unmarried cohabitation, living apart together: Partner relationships following bereavement and divorce. *Journal of Marriage and Family*, 66, pp. 236-243.
- Hagestad, G.O. (2003), Interdependent lives and relationships in changing times: A life course view of families and aging. In: R. Settersten (red.), *Invitation to the life course: Toward new understandings of later life*. Amityville, NY: Baywood, pp. 135-159.
- Teachman, J.D., L.M. Tedrow en K.D. Crowder (2000), The changing demography of America's families. *Journal of Marriage and the Family*, 62, pp. 1234-1246.